

Valtiovarainministeriö
Ilkka Harju 15.11.2022

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

HE 72/2022 vp eduskunnalle laeiksi tilastokeskuksesta annetun lain ja tilastolain muuttamisesta (HE)
Valtiovarainministeriön (VM) kommentit HE:n tähänastisen eduskuntakäsittelyn johdosta

Tämä on päivitetty versio hallintovaliokunnalle (HaV) 24.10.2022 toimitetusta VM:n muistiosta. Päivitettyssä muistiossa on kolme liitettä, joista

- liite 2 on kokonaan uusi,
- liitteessä 1 kommentoidaan perustuslakivaliokunnan (PeV) lausuntoa PeVL 52/2022 vp,
- liitteessä 2 kommentoidaan HaV:lle toimitettuja yhdeksää asiantuntijalausuntoa ja talousvaliokunnan (TaV) lausuntoa TaVL 49/2022 vp,
- liite 3 sisältää HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n ja HE:n 2. lakiehdotuksen 18 §:n muutosehdotukset.

Muistion sekä liitteiden 1 ja 3 päivitykset on perehtymisen nopeuttamiseksi maalattu keltaisella.

1. Tausta

Yksi HE:n kantavista ajatuksista on vahvistaa Eduskunnan tiedonsaantia. Tavoitetta tukee valtioneuvoston ja sen ministeriöiden käyttölujarahakemusten ehdotettu etusija, jonka avulla on arvioitu voitavan toteuttaa PeV:n vuonna 2020 asettamat edellytykset eduskunnan tiedonsaantioikeuden turvaamisesta.¹ Samalla vahvistetaan Tilastokeskuksen (TK) tutkija- ja aineistopalvelun lakisääteistä asemaa, mikä edistää TK:n toimintaa palvelu- ja tieto-organisaation suuntaan, tutkijayhteisön yhdenvertaista ja tasapuolista kohtelua sekä tieteen vapautta.

HE:tä on pyritty valmistelemaan tavalla, jolla vältetään sääntelyn vaikutusarvioiden toteutumista koskevat, tarkastusvaliokunnan (TrV) tuoreessa mietinnössä käsitellyt lainvalmistelun ongelmat, kuten pistemäisestä tarkastelunäkökulmasta johtuvat puutteet hallinnonalarajat ylittävässä ministeriöiden välisessä yhteistyössä ja lainsäädäntömuutosten yhteisvaikutusten arvioinnissa.² Lisäksi HE:ssä on pyritty edistämään mahdollisuuksia hyödyntää Suomen kansainvälisesti poikkeuksellisen laadukkaita tilastoaineistoja (hallinnolliset rekisterit) sekä mahdollistamaan tähän tarvittavan menetelmäosaamisen ja arviointivälineistön (laadulliset aineistot) kehittyminen, mikä välillisesti palvelee myös pyrkimyksiä tutkimustiedon hyödyntämiseen, lainvalmistelun edellytysten parantamiseen, seurantatiedon keräämiseen, sidosryhmien kuulemiseen ja TEAS-hankkeiden nopeuttamiseen.³

HE:ssä TK:n tehtäviin lisätään tutkija- ja aineistopalvelun ylläpitäminen sekä laajennetaan TK:n keväällä 2020 Taloustieteen keskus Helsinki GSE:n⁴ perustamalle Tilannehuoneelle koronapandemian vuoksi myöntämä oikeus parempaan tiedonsaantiin koskemaan myös muuta tutkijayhteisöä. Näin pyritään kehittämään TK:n palveluja siten, että tutkimusta harjoittavat voivat päästä tasapuolisesti ja nykyistä paremmin hyödyntämään ajankohtaisia ja rekisteripohjaisia aineistoja. Tämäkin edistää tutkijayhteisön yhdenvertaista ja tasapuolista kohtelua sekä tieteen vapautta.

¹ PeVL 30/2020 vp – O 35/2020 vp. Selvitys eduskunnan perustuslaissa turvatun tiedonsaantioikeuden toteutumisesta, 2.10.2020.

² TrVM 1/2022 vp – O 48/2019 vp. Säädösehdotusten vaikutusarviointien toteutuminen — nykytila ja kehittämistarpeet, 16.3.2022.

³ Valtioneuvoston yhteinen selvitys- ja tutkimustoiminta.

⁴ Helsinki Graduate School of Economics.

EU:n yleinen tietosuoja-asetus⁵ (GDPR) muutti henkilötietojen suojan EU-sääntelyä merkittävästi. GDPR:n salliman kansallisen liikkumavaran käyttö on edellyttänyt huolellista harkintaa (HE s. 40–41), josta esimerkkejä ovat suhtautuminen EU:n tilastoasetuksen⁶ mukaisia tilastoperiaatteita täsmäntäviin käytäntöihin, tilastolainsäädännön sisältämän tietosuojasääntelyn pysyttäminen mahdollisimman suppeana ja pitäytyminen kansallisen sääntelyn vakiintuneessa termistössä, kuten arkaluonteisten tietojen käsitteessä. **Kansallista liikkumavaraa tietosuojasääntelyssä on HE:tä valmisteltaessa käsitelty useissa Teams-kokouksissa oikeusministeriön (OM) ja Tietosuojavaltuutetun toimiston (TSV) edustajien kanssa.** EU-sääntelyä koskevia tietosuojaoikeudellisia kannanottoja on HE:ssä pyritty välttämään. Tätä varovaista lähestymistapaa on PeV:lle ja HaV:lle annetuissa OM:n ja TSV:n asiantuntijalausunnoissa arvosteltu ja edellytetty täsmällisempiä perusteluja, **joskin ilman konkreettisia säännösehdotuksia.**

2. Eduskunnan lausumat ja sen eri valiokuntien kannanotot

PeV:n asiantuntijakuuleminen HE:stä oli 23.9.2022 ja PeVL 52/2022 vp valmistui 13.10.2022. PeVL:sta johtuvia muutostarpeita HE:n lakiehdotuksiin käsitellään jäljempänä liitteissä 1 (perustelut) ja 3 (ehdotukset). **Liitteessä 2 käsitellään HaV:lle annettujen lausuntojen valtiosääntöoikeudellisia näkökohtia.** PeVL:n 28 **numeroidusta** kappaleesta **lähes joka toisen (12)** johdosta ehdotetaan täsmennyksiä HE:n lakiehdotuksiin.

TaV:n asiantuntijakuuleminen HE:stä oli 12.10.2022 ja TaVL 49/2022 vp valmistui 8.11.2022. **TaVL:ssa esitetään harkittavaksi, voidaanko tilastoaineisto luovuttaa viipymättä tutkimuskäyttöön heti sen jälkeen, kun TK on saanut aineiston, kuitenkin niin, ettei luovutettuja tietoja saisi ilman aineiston TK:lle luovuttaneen viranomaisen suostumusta julkaista ennen kuin mainittu viranomainen itse on julkaissut tietoja aineistosta.**

Eduskunta on keväällä 2022 antanut kaksi HE:ssä tarkasteltuun aihepiiriin liittyvää lausumaa, jotka molemmat valmisteltiin TaV:ssa. **TaVL 49/2022 vp kiirehti edelleen myös muun tietopohjaista päätöksentekoa edistävän sekä erityisesti Datahuone-pilottia (Datahuone) koskevan erityissääntelyn valmistelua ja piti tärkeänä TK:n roolin vahvistamista laadukkaan tiedon tuottamisessa.**

- TaVM 5/2022 vp – HE 9/2022 vp laiksi yritysten määräaikaisesta kustannustuesta annetun lain muuttamisesta (22.2.2022): *”Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto ryhtyy pikaisesti toteuttamaan vaadittavat toimet, joilla turvataan Tilannehuoneen/Datahuoneen toiminnan jatkuminen välittömästi.”*
- TaVM 9/2022 vp – HE 39/2022 vp laiksi yritysten määräaikaisesta kustannustuesta annetun lain 5 d §:n muuttamisesta (12.5.2022): *”Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto toteuttaa pikaisesti vaadittavat toimet, joilla turvataan Tilannehuoneen/Datahuoneen toiminnan jatkuminen vielä eduskunnan kevästuntokauden 2022 aikana.”*

Tilannehuoneen toimintaa jatkavan Datahuoneen perustamista on valmisteltu VM:ssä rinnakkain HE:tä viimeisteltäessä (HE s. 46–50 ja s. 74). Eduskunnan lausumia on käsitelty tässä yhteydessä. Eduskunnan lausumiin ja Datahuoneeseen liittyen VATT-lain (27/1990) uudistamista koskeva HE-luonnos oli lausunnoilla kessällä 2022.⁷ Ketterän ja erilaisiin tietotarpeisiin nopeasti vastaamaan kykenevän toiminnan takaamiseksi on

⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27.4.2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus).

⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 223/2009, annettu 11.3.2009, Euroopan tilastoista sekä salassapidettävien tilastotietojen luovuttamisesta Euroopan yhteisöjen tilastotoimistolle annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY, Euratom) N:o 1101/2008, yhteisön tilastoista annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 322/97 ja Euroopan yhteisöjen tilasto-ohjelmakomitean perustamisesta tehdyn neuvoston päätöksen 89/382/ETY, Euratom kumoamisesta.

⁷ HE-luonnos laiksi Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta annetun lain muuttamisesta. VM:n lausuntopyyntö 1.7.2022.

ollut tarkoitus laajentaa VATT:n tiedonsaantioikeuksia. HE-luonnoksen tarkoitus on mahdollistaa Datahuoneen ajantasainen tiedonsaanti erilaisista rekisteriaineistoista ilman aikaa vievää lupamenettelyä. VATT-lain muutosehdotuksen antaminen eduskunnalle on näillä näkymin siirtynyt vuoteen 2023. Datahuone aloittaa siten toimintansa ilman uutta erityislainsäädäntöä tietolupien avulla, jolloin samalla saadaan kokemusta myös tietolupien toimivuudesta. Toisaalta HE vahvistaa TK:n edellytyksiä tukea Datahuoneen toimintaa, kuten jäljempänä jaksossa 4 kerrotaan.

HaV:n linjaukset tilastolain aiempaa muutosta käsiteltäessä⁸ on otettu huomioon (HE s. 68–69),⁹ keskeisimpänä HaV:n tulkinta GDPR:n 6 artiklan 1 kohdassa sallitusta kahdesta rinnakkaisesta oikeusperusteesta – edellyttäen, että rekisteröidyn oikeudet on esitetty selkeästi, mihin HE:ssä on pyritty.¹⁰

Eduskunnan näkökulmasta HE

- ottaa huomioon HaV:n 2019 linjaukset tilastolain aikaisempaa muutosta käsiteltäessä,
- täyttää PeV:n 2020 asettamat edellytykset eduskunnan tiedonsaantioikeuden turvaamisesta,
- välttää TrV:ssä keväällä 2022 käsitelty lainvalmistelun ongelmat,
- ottaa huomioon TaV:ssä keväällä 2022 valmistellut Eduskunnan kaksi lausumaa Datahuoneesta,
- vahvistaa osaltaan TK:n edellytyksiä tukea Datahuoneen toimintaa.

3. Tilannehuone ja Datahuone

VM:ssä 24.1.–31.5.2022 toiminut asiantuntijatyöryhmä selvitti, miten tietoon perustuvaa yhteiskunnallista päätöksentekoa voitaisiin tukea data-analyysia hyödyntämällä.¹¹ Helsinki GSE:n perustamassa Tilannehuoneessa oli kevästä 2020 alkaen analysoitu liki ajantasaista dataa koronapandemian kulusta ja seurauksista mm. yritystukiin liittyvän yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi.¹²

Tilannehuoneen työ sai laajaa tunnustusta eri tahoilta. VM:n työryhmä kartoitti toteuttamisvaihtoehtoja Tilannehuoneen oppeja hyödyntävälle Datahuoneelle ja tutki, mikä toimija valtionhallinnossa voisi vastata Datahuoneen käytännön toiminnasta. Datahuoneen perustamisvalmistelut alkoivat kesällä 2022. Tarkoituksena on tehdä data-analyysitoimintaa Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) ja Helsinki GSE:n yhteistyönä toteutetuilla tutkimushankkeilla. Hankkeiden tutkimusinfrastruktuurista vastaisi TK. Datahuoneen ohjausryhmä koordinoisi näitä tutkimushankkeita. VM:n työryhmä selvitti tarkemmin neljää eri teemaa:

- (i) Tietosuojakysymykset. Keskeistä on ottaa huomioon yleinen tietosuojalainsäädäntö, kuten kaikessa henkilötietojen käsittelyssä. Käsittelyn on oltava lainmukaista ja sen tulee noudattaa käsittelyä koskevia yleisiä periaatteita (tietojen minimointi, käyttötarkoitussidonnaisuus). Tilannehuoneen toiminta on edellyttänyt ketterää ja nopeaa yhdisteltäviin ja ajantasaisiin rekisteriai-

⁸ HaVM 14/2019 vp – HE 77/2019 vp, 5.12.2019.

⁹ ”Eduskunnan hallintovaliokunta on todennut, käsitellessään hallituksen esitystä 77/2019 vp eduskunnalle laiksi tilastolain muuttamisesta, että ”EU:n yleisen tietosuojalainsäädännön voimaantulon vaikutuksia tilastolakiin on syytä vielä erikseen tarkemmin arvioida ja tarvittaessa ryhtyä lainvalmistelutoimiin tilastolain uudistamiseksi” (HaVM 14/2019 vp, s. 3–4). Valiokunnan toteamus on pyritty ottamaan esityksessä huomioon.”

¹⁰ ”Artiklan sanamuodon perusteella henkilötietojen käsittely voi siten perustua useampaankin 6 artiklassa tarkoitettuun käsittelyn oikeusperusteeseen. Valiokunta huomauttaa, että 1 kohdan c-alakohta ja e-alakohta voivat olla osin päällekkäisiäkin. Valiokunta korostaa, että useamman kuin yhden henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteen käyttäminen ei kuitenkaan voi johtaa siihen, että jää epäselväksi, mitä oikeuksia rekisteröidyllä sanotun lain mukaan on. Tämän tulee käydä aina selkeästi ilmi ehdotetusta lainsäädännöstä.” (HE s. 41)

¹¹ Data-analyysin hyödyntäminen päätöksenteossa – miten mennä täältä sinne? VM:n julkaisuja 2022:50, 21.6.2022.

¹² Jari Järvenpää, Oskari Nokso-Koivisto, Otto Toivanen ja Antti Valkonen: Taloustieteilijät tilannekuvaa luomassa – Helsinki GSE:n Tilannehuone Covid-19-kriisissä. Kansantaloudellinen aikakauskirja 2/2022, s. 151–168.

neistoihin perustuvaa analyysia. Riittävän tiedonsaantioikeuden säätäminen vastuuviranomaiselle mahdollistaa Datahuoneen toiminnan, muttei tarjoa ratkaisua merkittävään yhteiskunnalliseen kysymykseen ajantasaisen ja yhdisteltävien rekisteriaineistojen nykyistä laajemmasta käytöstä muiden viranomaisten sekä tutkijoiden työssä.

- (ii) Tietovirtoja koskevat käytännöt. Ajantasaisen, useiden viranomaisten aineistoja yhdistelevän kokonaisuuden tuottamisen ja ylläpitämisen edellytyksenä on tietotekninen kyvykyys tietoturvallisuudesta. Synergiaetujen hyödyntämisessä TK:n asema on keskeinen aineistoinfrastruktuurin toteuttamisessa (mm. tietovirtojen ja tietoturvallisen etäkäyttöjärjestelmän tarjoaminen).
- (iii) Eri tahojen kyky ja halukkuus toimia Datahuoneen vastuuorganisaationa. Laajan eri substansseja kattavan tutkimus- ja rekisteriaineisto-osaamisen perusteella vastuuorganisaatioksi valittiin VATT, jolla oli hankkeen onnistumisen parhaiten mahdollistava organisaatiokulttuuri ja osaamiskokonaisuus. Datahuoneen käytännön toiminnasta vastaavana organisaationa on VATT:n yhteyteen perustettava itsenäinen, tietopohjaista päätöksentekoa edistävä organisaatioyksikkö. VATT:n lisäksi Datahuoneen toiminta rakentuu TK:n ja Helsinki GSE:n osaamisen varaan ja yhteistyöhön niiden kanssa. Datahuoneen johtaja tulee olemaan VATT:n johtoryhmän jäsen. TK tarjoaa asiakkailleen tietoja ajankohtaisista aiheista joustavasti ja nopeasti sekä tuntee yhteiskunnan tietovarannot ja ymmärtää, miten niitä voidaan hyödyntää. VATT:ssa taas on kehittynyttä rekisteritutkimuksen osaamista, jota Helsinki GSE tukee kokemuksellaan Tilannehuoneesta. Datahuoneen tarjoama nopea tieto perustuu TK:n ja muiden viranomaisten tietovarantojen ajantasaiseen käyttöön. Aineistoista saadaan suurin hyöty, kun tietovarannoissa olevia aineistoja pystytään yhdistelemään. Tietoja käsitellään TK:n ylläpitämässä tietoturvalisessä Fiona-etäkäyttöympäristössä.
- (iv) Datahuoneen ohjauksen organisointi. Datahuoneen toimintaa koordinoi VM:n asettama suppea ohjausryhmä, joka koostuu ministeriöiden ja virastojen edustajista, Datahuoneen johtajasta ja asiantuntijajäsenenä toimivasta TK:n edustajasta. Kokoonpanossa korostuu rekisteriaineistotyöhön liittyvä asiantuntemus. Ohjausryhmän pääasiallinen tehtävä on tehdä valintoja siitä, millaisiin tietotarpeisiin Datahuoneessa tuotetaan analyysia, ja tukea Datahuoneen operatiivista toimintaa. Ohjausryhmän tueksi perustetaan kaikkien ministeriöiden edustajista koostuva seurantaryhmä.

4. HE:n suhde Datahuoneeseen

Tietoon perustuvan päätöksenteon tueksi perustettavan Datahuoneen tarkoitus on (i) kehittää data-analyysin hyödyntämistä sekä tuoda Tilannehuoneen oppeja ja data-analyysityötä lähemmäs ministeriöiden arkea, (ii) tukea analyysiosaamista ja sen leviämistä ministeriöissä poikkihallinnollisesti ja jatkuvaksi osaksi päätöksenteon tukea, sekä (iii) edistää data-analyysin hyödyntämistä päätöksenteon eri vaiheissa. Käytännössä Datahuone tukee päätöksentekoa mm. tuottamalla ajantasaisia rekisteritietoja ja hyödyntämällä entistä tarkempaa analyysia yhteiskunnallisten päätösten vaikutuksista eri väestöryhmiin ja yrityksiin. VATT:n mukaan yhteistyömahdollisuuksia avautuu mm. tutkimuslaitosten ja yliopistojen suuntaan.¹³

HE vahvistaa osaltaan TK:n edellytyksiä tukea Datahuoneen toimintaa, kuten Datahuoneen tietovarantojen laajentamisen ajantasaisesti myös muiden kuin Datahuoneen tutkijoiden käyttöön, esim. valmisaineistoina myös muihin kuin tilastotarkoituksiin kerättyihin tietoihin. HE:n lakiehdotusten suunniteltu voimaantulo on 1.1.2023. Datahuoneen toiminta on käynnistynyt tutkimusprojekteilla kesällä 2022. Varsinainen kolmen

¹³ ”Datahuone on perustettu: uusi yksikkö tuottaa nopeasti tietoa päätöksenteon tueksi – Datahuoneen johtajan haku on käynnistynyt.” VATT:n tiedote, 2.9.2022.

vuoden **määräaikainen** Datahuone alkaa 1.1.2023 ja päättyy 31.12.2025. Datahuoneen loppuvaiheessa tarkastellaan kokeilun tuloksia ja tehdään päätökset jatkotoimenpiteistä.

5. Euroopan komission ajankohtaiset toimet

Komissio järjesti 19.7.-25.10.2022 julkisen konsultaation EU:n tilastoasetuksen uudistamistarpeista.¹⁴ **Suomesta ainakin TK on vastannut komission konsultaatioon.** Komission tavoitteena on yleisesti ajanmukaistaa EU:n tilastosääntelyä, etenkin vahvistamalla tilastojen kustannustehokasta kehittämistä, tehostamalla ja nopeuttamalla tilastotuotantoa sekä uudistamalla tilastojen jakelua vastaamaan kysyntää. Uudistamistarpeet liittyvät mahdollisuuksiin, joita digitalisaation murros tarjoaa (esim. uudet tietolähteet, kehittyvä teknologia ja tiedon ekosysteemien kasvu). Komission tavoitteena on myös vastata virallisen, ajankohtaisen ja jäsentyneen tilastotiedon kasvaneeseen kysyntään, jotta voidaan tukea EU:n poliittista päätöksentekoa ja julkista keskustelua.

¹⁴ *Public consultation on the revision of the legal framework for European statistics.* Saatavilla: <https://ec.europa.eu/eurostat/about/opportunities/consultations/revision-of-the-legal-framework-for-european-statistics>

LIITE 1 Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 52/2022 vp ja muut valtiosääntöiset kysymykset

1. Kommentit PeV:n lausuntoon¹⁵ ja HaV:lle annettujen lausuntojen valtiosääntöisiin näkökohtiin

PeVL 52/2022 vp antaa aihetta ehdottaa muutoksia HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 1-6 momenttiin ja HE:n 2. lakiehdotuksen 18 §:n 5 momenttiin. Muutosehdotusten HaV:lle 24.10.2022 alustavasti ehdotettuja luonnoksia on lisäksi ollut aihetta tarkistaa HaV:n järjestämissä asiantuntijakuulemisissa esitettyjen lausunnonantajien, etenkin OM:n ja TSV:n kommenttien sekä erityisesti prof. Mäenpään lausunnon ja siihen sisältyneiden huolellisesti muotoiltujen säännösehdotusten johdosta.

Henkilötietojen suoja

- Kohta 8. Ehdotetaan, että sanamuotoa HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 6 momentissa sisällöllisesti korjataan ja että momenttiin lisätään uusi kolmas virke. Virke täydentäisi TK:n oikeuksia suhteessa tilastolain 10 a §:ään, joka koskee tilastoja laativan viranomaisen oikeutta säilyttää tilastotarkoituksiin keräämänsä tiedot niin kauan kuin se on tilastolain (280/2004) tarkoituksen toteuttamisen kannalta välttämätöntä. Muutosehdotus on tarpeen erityisesti arkaluonteisten henkilötietojen säilytysajan määrittämiseksi, ja se myötäilee toisilain¹⁶ 15 §:n 2 momentin sanamuotoa.
- Samasta syystä ehdotetaan OM:n erityisasiantuntija Amanda Mäkelän kanssa HE:n antamisen (12.5.2022) jälkeen käydyn keskustelun pohjalta, että sanamuotoa HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 6 momentissa sisällöllisesti korjataan ja että momentista poistetaan sen ensimmäinen virke. Muutosehdotuksella otetaan huomioon se, että PeVL:ssä 52/2022 vp kiinnitetään huomiota esitettyjen suojatoimien riittävyyteen erityisten henkilötietoryhmien kohdalla. Henkilötietojen käsittelijällä ei ole perusteltua olla päätösvaltaa säilyttämisestä, eikä GDPR jätä kansallista liikkumavaraa rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän määritelmiin eikä niille kuuluviin vastuisiin ja velvoitteisiin. Sen sijaan olisi mahdollista, että TK toimii rekisterinpitäjiltä saamiensa ohjeiden tai rekisterinpitäjän ja käsittelijän välisen sopimuksen mukaisesti, jolloin säilyttämisestä päättää rekisterinpitäjä, joka sitten ohjeistaa TK:ta säilyttämään tietoja tietyllä tavalla ja tietyn ajankohdan.
- Ehdotetaan, että HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 6 momenttiin lisätään sana "tuottamiensa", jotta kävisi ilmi, että TK päättää rekisterinpitäjänä vain itse tuottamistaan valmisaineistoista.

Tieteellisen tutkimuksen vapaus

- Kohta 11. Ehdotetaan, että sanamuotoa HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 1 momentissa kielellisesti korjataan. Muutosehdotus on tarpeen, jotta säädöstekstistä kävisi ilmi, että tutkija- ja aineistopalvelu on tarkoitettu "edistämään" tieteellistä tutkimusta ja yhteiskuntaoloja koskevien tilastollisten selvitysten tuottamista erityisesti --- sekä vastaamaan", eikä siis tarkoitettu kyseisten selvitysten tuottamiseen tutkija- ja aineistopalvelussa. Tutkija- ja aineistopalvelu ei itse tuota tieteellistä tutkimusta eikä yhteiskuntaoloja koskevia selvityksiä. Muutosehdotuksessa on otettu huomioon prof. Mäenpään lausunto, joka sisälsi myös säännösehdotuksen.
- Ehdotetaan, että HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:ään lisätään uusi 2 momentti, jolloin HE:ssä ehdotetut 2-6 momentit siirtyisivät 3-7 momenteiksi. Uuden 2 momentin ensimmäiseksi virkkeeksi siirtyisi 2 a §:n 1 momentin viimeinen virke ja toiseksi virkkeeksi 2 a §:n 4 momentin ensimmäinen virke.

¹⁵ PeVL 52/2022 vp käsitellään siltä osin kuin se antaa aihetta huomautuksiin tai lakiehdotusten muutoksiin.

¹⁶ Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä (552/2019).

Lisäksi uutta 2 momenttia täydennettäisiin käyttöluvan määritelmällä, joka olisi momentin toinen virke. Muutosehdotuksessa on otettu huomioon OM:n ja TSV:n kommentit sekä prof. Mäenpään lausunto ja siihen sisältynyt säännösehdotus.

- Kohdat 12 ja 16. Ehdotetaan, että sanamuotoa HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 2 momentissa sisällöllisesti korjataan **muokkaamalla momentin ensimmäistä ja toista virkettä, siirtämällä ne momentin uudeksi toiseksi ja kolmanneksi virkkeeksi sekä** lisäämällä momenttiin uusi **ensimmäinen** virke, jotta kävisi **pääsääntönä** ilmi, että käyttöluvapahakemus on hyväksyttävä, jollei hakemuksen hylkäämiseen ole ”yleisestä järjestyksestä, valtakunnan turvallisuudesta tai laissa säädetystä salassapitovelvollisuudesta johtuvaa taikka muuta painavaa syytä”. **Uusi ensimmäinen** virke täsmentää muitakin tilastoviranomaisia kuin TK:ta koskevaa tilastolakia ja sen 4 luvun sääntelyä tilastotarkoituksiin kerättyjen tietojen luovuttamisesta ja salassapitovelvollisuudesta, etenkin tilastolain 13 a §:n säännöstä julkiseen käyttöön tarkoitetuista tiedostoista. **Muutosehdotuksessa on otettu huomioon OM:n ja TSV:n kommentit sekä prof. Mäenpään lausunto, joka sisälsi myös säännösehdotuksen.**
- Kohta 13. Ehdotetaan, että sanamuotoa HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 4 momentissa sisällöllisesti korjataan ja että momentista poistetaan HE:ssä ehdotettu neljäs ja viimeinen virke. Asiasta säädetäisiin tarkemmin siten kuin edellä on selostettu kohtien 12 ja 16 yhteydessä. **Muutosehdotuksessa on edellä todetusti otettu huomioon OM:n ja TSV:n kommentit sekä prof. Mäenpään lausunto.**
- **Lisäksi ehdotetaan lakiteknisenä korjauksena, että HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 5 momentin ensimmäisestä virkkeestä poistetaan sanatoiston välttämiseksi sanat ”tutkimus- ja selvityskäyttöön” ja että samasta syystä 2 a §:n 5 momentin toinen virke poistetaan ja yhdistetään relevanteilta osin HE:ssä ehdotetun 1. lakiehdotuksen 3 momenttiin.**

Julkisuusperiaate

- Kohdat 19 ja 20. Johdantona julkisuusperiaatteen käsittelyyn PeVL:ssa 52/2022 vp kiinnitetään huomiota HE:n 2. lakiehdotuksen 12 §:n 1 momentin muutosehdotukseen ja katsotaan sen laajentavan perustuslain 12 §:ssä tarkoitettua julkisuuden rajoitusta. Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan ”Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu”. Asia ehdotetaan sisällöllisesti korjattavaksi siten kuin edellä on selostettu kohtien 12 ja 16 yhteydessä.
- Kohdat 21 ja 22. Ehdotetaan, että sanamuotoa HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 2 momentissa sisällöllisesti korjataan siten kuin edellä on selostettu kohtien 12 ja 16 yhteydessä. **Muutosehdotuksessa on edellä todetusti otettu huomioon OM:n ja TSV:n kommentit sekä prof. Mäenpään lausunto.**
- Kohdat 24–26. Ehdotetaan, että sanamuotoa HE:n 2. lakiehdotuksen 18 §:n 5 momentissa sisällöllisesti korjataan ja että momentista poistetaan HE:ssä ehdotettu toinen ja kolmas virke. Lisäksi ehdotetaan, että poistettavien virkkeiden tilalle lisätään kaksi uutta virkettä, jotka perustuvat viitatussa PeVL:ssa 27/2021 vp (s. 3) ehdotettuun ja sen johdosta henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1301/2021) 1 luvun 2 §:n 1 momentissa toteutettuun sanamuotoon.

Toinen ehdotetuista uusista virkkeistä vastaa sellaisenaan prof. Mäenpään lausuntoon sisällynyttä säännösehdotusta.

Tietojen luovuttaminen Tilastokeskukselle

- Kohta 27. Ehdotetaan, että sanamuotoa HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 3 momentin ensimmäisessä virkkeessä kielellisesti korjataan. Muutosehdotus merkitsisi HE:n ilmaisun ”este tai aiheellinen viivytys” poistamista ja sen asemesta toteutettua hallinnollista rekisteriaineistoa koskevien luovutusedellytysten loiventamista, sillä säännöksen olennaista selventämistä pidettiin PeVL:ssa 52/2022 vp tarpeellisenä. Näin valmisaineistoja ei tarvitsisi tehdä valmiista tilastoaineistosta, vaan tutkimus- ja selvityskäyttöön riittäisi hallinnollisesta aineistosta muodostettava nopea aineisto. Muutosehdotuksessa on otettu huomioon prof. Mäenpään lausunto ja siihen sisältynyt säännösehdotus.
- Kohta 27. Ehdotetaan, että HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 3 momenttiin lisätään uusi kolmas virke TaVL 49/2022 vp ehdotuksen mukaisesti. Lisäys koskee hallinnollisista rekistereistä muodostettavien tutkimusaineistojen luovuttamista. Tällöin TK:n tulisi mm. arvioida EU:n tilastoasetuksen 2 artiklassa säädettyjen, tilastojen kehittämiseen, tuottamiseen ja jakeluun sovellettavien tilastoperiaatteiden toteutumista, etenkin ammatillisen riippumattomuuden ja puolueettomuuden varmistamiseksi. Kysymystä tiedon toissijaisesta käytöstä on arvioitu mm. TK:n luovutusajankohtaohjeessa.

Hakemuksen kiireellinen käsittely ja viivytyksetön toteuttaminen

- Kohta 28. Ehdotetaan, että sanamuotoa HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 2 momentin ensimmäisessä virkkeessä kielellisesti korjataan, ja HE:ssä käytetty sana ”toteutettava” korvataan sanalla ”käsittävä”. Lisäksi momenttia täydennettäisiin tilastolain säädösnumerolla. Muutosehdotuksessa on otettu huomioon prof. Mäenpään lausunto ja siihen sisältynyt säännösehdotus.

2. Kommentit PeV:n päätösesityksen johdosta

- Kohdat 11–13, 16, 21 ja 22. PeVL 52/2022 vp mukaan ”lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, 1. lakiehdotus kuitenkin vain, jos valiokunnan sen käyttöluupasääntelystä tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus otetaan asianmukaisesti huomioon”. Edellä on pyritty asianmukaisesti perustellen arvioimaan PeVL:ssa käyttöluupasääntelystä tehty valtiosääntöoikeudelliset huomautukset ja ottamaan huomioon niistä johtuva tarve muokata ja täsmentää HE:n lakiehdotuksia, jotta ne voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Muutosehdotuksessa on otettu huomioon OM:n ja TSV:n kommentit sekä prof. Mäenpään lausunto ja siihen sisältynyt säännösehdotus.

3. Muita kommentteja, joiden ei katsota aiheuttavan tarvetta ehdottaa muutoksia HE:n lakiehdotuksiin

Arvion lähtökohtia

- Kohta 2. Oikeushistoriallisiksi tulkittavia viittauksia PeVL:n 52/2022 vp kohdissa 6, 14 ja 19 mainittuun, valtion tilastotointa yleislakina ohjaavan tilastolain säätämistä¹⁷ koskevaan lausuntoon PeVL 3/2004 vp on HE:tä valmisteltaessa arvioitu siinä valossa, että vuoden 2004 jälkeen on säädetty

¹⁷ HE 157/2003 vp tilastolaiksi ja laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta.

paitsi EU:n tilastoasetus myös GDPR, jotka molemmat rajoittavat merkittävästi kansallisen tilastolainsäädännön liikkumavaraa. Sen sijaan tilastolakiin 2010-luvulla tehtyjä muutoksia ei ole käsitelty PeV:ssä.¹⁸ Myöskään Tilastokeskuksesta annettua lakia (TK-laki, 48/1992), jota HE:n lakiehdotukset sisällöllisesti pääosin koskevat, ei ole aikaisemmin arvioitu PeV:ssä (HE s. 83).

Henkilötietojen suoja

- Kohdat 4–7. PeVL:ssä 52/2022 vp esitettyjä näkökohtia henkilötietojen suojasta lienee tulkittava niin, että HE:n lakiehdotusten katsotaan olevan sopusoinnussa GDPR:n 5 artiklan 1 kohdan b alakohdan ja 89 artiklan 1 ja 2 kohdan kanssa, ja ettei tilastotarkoitukseen kerättyjen tietojen luovuttaminen tutkimuskäyttöön ole yhteensopimatonta GDPR:n kanssa. GDPR:n mainittujen artiklojen fundamentalismia **karrittava** tulkinta HE:ssä onkin se, että tilastotarkoitukseen kerättyjen tietojen luovuttaminen toiseen käyttötarkoitukseen on mahdollista, kunhan toinen käyttötarkoitus ei ole yhteensopimaton tilastotarkoituksen kanssa.
- Kohdat 8 ja 23. PeVL:ssä 52/2022 vp sekä OM:n ja TSV:n lausunnoissa on kiinnitetty huomiota rekisterinpitäjän määrittelyyn. Rekisterinpitäjä on määritelty GDPR:n 4 artiklan 7 kohdassa, minkä on HE:tä valmisteltaessa tulkittu **rajoittavan** rekisterinpitäjän määrittelyä kansallisessa lainsäädännössä. Rekisterinpitäjän käsitteen rinnalla HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 4 momentissa on tämän vuoksi käytetty ilmaisua ”aineiston omistaja”, jonka on tulkittu olevan GDPR:n 4 artiklan 7 kohdan toisen lauseen valossa sallittu kansallisen lainsäädännön käsite, mutta jota ei ole kuitenkaan HE:ssä määritelty, kuten PeVL:ssä oikein huomautetaan.
- Sen sijaan PeVL:n havainto perustuslain (731/1999) 124 §:ssä säädetyn julkisen hallintotehtävän merkityksestä ei vaikuta olennaiselta. GDPR:n 4 artiklan 7 kohdassa mainitaan viranomaisten lisäksi ”muu elin”, jonka nimittämistä koskevia erityisiä kriteerejä ei voida vahvistaa jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti. Aineiston omistajan käsite on tästä syystä ja myös tiedossa olleen EU:n tilastoasetuksen uudistamishankkeen johdosta tietoisesti jätetty avoimeksi. Aineiston omistaja voi olla esim. kaupan keskusliike, joka sopimusperusteisesti toimittaa TK:lle sellaisia tietoja, joita tarvitaan lainvalmistelussa (HE s. 14 ja esimerkki HE s. 23). **Aineiston omistaja voi myös olla varhaiskasvatuspalveluja yksityisesti tarjoava toimija, kuten jäljempänä liitteessä 2 arvioidaan.** Koska aineiston omistajan toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, kysymys ei ole julkisesta hallintotehtävästä.

Tieteellisen tutkimuksen vapaus

- Kohta 12. PeVL:ssä 52/2022 vp pidetään HE:ssä omaksuttua tieteellisen tutkimuksen alaa epäselvänä. Havainto johtunee ainakin osaksi siitä, että HE:ssä on tukeuduttu GDPR:n johdanto-osan 159. kappaleen mukaiseen käsitykseen tutkimuksen määrittelystä (esim. HE s. 38, s. 54, s. 55, s. 70 ja s. 81). Tämän johdosta tieteellinen tutkimus on ymmärretty laajasti siten, että se tarkoittaa myös teknologian kehittämistä ja esittelyä, perustutkimusta, soveltavaa tutkimusta ja yksityisin varoin rahoitettua tutkimusta. Tulkinta on tiede- ja tutkimusmyönteinen ja sitä on selostettu HE:ssä laajasti. **Myös OKM pitää HE:stä HaV:lle antamassaan lausunnossa perusteltuna lähtökohtana määritellä tieteellinen tutkimus vastaavasti kuin GDPR:ssä.**
- Kohta 14. PeVL:ssä 52/2022 vp esitettyjä näkökohtia yhteiskuntaoloja koskevista tilastollisista selvityksistä on HE:tä valmisteltaessa tulkittu niin, että PeV:n kannanotto tilastolakia säädettäessä (PeVL 3/2004 vp) on sangen tarkkarajainen. HE:ssä ei kuitenkaan ole tarkoitettu ”vain” yhteiskuntaoloja koskevia selvityksiä, joita PeVL:ssä 3/2004 vp tarkoitetaan. Päinvastoin, kuten HE:stä (s. 39–40) ilmenee, ”yhteiskuntaoloja koskevien tilastojen laatiminen ja julkaiseminen” on alun alkaen, jo vuodesta 1970 lähtien, ollut TK:n keskeinen tehtävä. Jos tähän tehtävään halutaan lainsäädännössä

¹⁸ HE 154/2012 vp laeiksi tilastolain sekä maaseutuelinkeinotilastoista annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta sekä HE 77/2019 vp eduskunnalle laiksi tilastolain muuttamisesta.

puuttua, se edellyttäisi huolellisempaa analyysia TK:n ydintehtävistä kuin HE:ssä on ollut tarpeen. Tällainen analyysi olisi tarkoituksenmukaisinta tehdä silloin, kun TK-lakia laajemmin uudistetaan.

- Kohta 15. PeVL:ssa 52/2022 vp esitetyt näkökohdat lienee tulkittava kuvaukseksi PeV:n aikaisemmasta lausuntokäytännöstä, jota ei tässä yhteydessä ole tarpeen enemmälti arvioida.

Julkisuusperiaate

- Kohdat 21 ja 22. PeVL:ssa 52/2022 vp esitettyä kantaa voitaneen pitää hyvin muodollisena, sillä HE:ssä on ollut vain tarkoitus ottaa huomioon muussa lainsäädännössä tapahtunut julkisen hallinnon rakenteellinen muutos (kuntayhtymä, hyvinvointialue, hyvinvointiyhtymä). Toisaalta PeVL:ssa katsotaan tilastolain varsin laaja-alaisen poikkeuksen olevan perusteltu. HE:ssä ehdotetun lainmuutoksen tarkoitus on ollut sisältää vain viranomaisia koskevan luettelon lakitekninen päivitys.
- Kohdat 21 ja 22. Tilastolain 4 luvun uudistamista ei vuonna 2012 käsitelty PeV:ssa. HE:n 154/2012 vp säätämisyjärjestysperusteluissa kuitenkin todettiin, että ”esityksessä on pyritty ensisijaisesti turvaamaan julkisuusperiaatteen mahdollisimman laaja toteutuminen ja tehty tähän linjaukseen perustuvat täsmennysehdotukset tilastolain 4 luvun eräisiin säännöksiin”.¹⁹ Samaa perustelua on käytännössä sovellettu myös HE:tä valmisteltaessa ja esim. tilastolain 13 §:n 5 momenttiin HE:ssä ehdotettu muutos on ollut tarkoitettu supistamaan salassapitovelvollisuutta eikä laajentamaan sitä.
- Kohdat 21 ja 22. Lisäksi PeVL:ssa 52/2022 vp kiinnitetään huomiota käyttölupasääntelyyn, jota ehdotetaan sisällöllisesti korjattavaksi siten kuin edellä on selostettu kohtien 12 ja 16 yhteydessä.
- Kohdat 17–23. OM:n asettaman julkisuuslain²⁰ uudistamistyöryhmän lähes 2½ vuotta kestävä toimikausi päättyy vasta 30.6.2023, eikä työryhmä ole toistaiseksi priorisoinut julkisuuslain 24 §:n salassapitosäännöksen muutostarpeiden käsittelyä. Tämän vuoksi julkisessa hallinnossa tapahtuneen rakenteellisen muutoksen huomioon ottamisen siirtäminen odottamaan OM:n työryhmän työn valmistumista ja sen perusteella aikaisintaan ensi vaalikaudella mahdollisesti tehtäviä lainmuutoksia merkitsisi usean vuoden viivytystä TK:n tiedonsaantioikeuksien ajantasaistamiseen. Muutaman uuden hallintoviranomaisen lisääminen luetteloon, joka alkuperäisessä muodossaan on katsottu valtiosääntöisesti ongelmattomaksi (PeVL 3/2004 vp, s. 2), ei vaikuta keskeiseltä kysymykseltä.

Tietojen luovuttaminen Tilastokeskukselle

- Kohta 27. PeVL 52/2022 vp mukaan ”Ehdotettu sääntely on sisällöllisesti päällekkäistä tilastolain 4 luvussa tilastotarkoituksiin kerättyjen tietojen luovuttamista koskevan sääntelyn kanssa, mikä on omiaan aiheuttamaan epäselvyyttä sääntelyn sisällöstä”. PeVL:ssa esitettyä kantaa voitaneen pitää hyvin muodollisena, sillä HE:ssä on päinvastoin pyritty selkeyttämään nimenomaan TK:een sovellettavaa sääntelyä. Sen sijaan tilastolakia sovelletaan muihinkin tilastoviranomaisiin (Luonnonvarakeskus, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Tulli). Näistä syistä HE:n lakiehdotuksia voitaneen luonnehtia niin, että ne täydentävät TK:n tehtäviä.

¹⁹ HE 154/2012 vp, s. 42.

²⁰ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999).

LIITE 2 Hallintovaliokunnalle annetut asiantuntijalausunnot ja talousvaliokunnan lausunto

HaV:lle on annettu kolmessa asiantuntijakuulemisessa (25.10.2022, 28.10.2022 ja 8.11.2022) HE:stä yhdeksän lausuntoa, joita arvioidaan seuraavassa. Lisäksi arvioidaan TaVL 49/2022 vp.

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) lausunto 25.10.2022 ei VM:n käsityksen mukaan anna aihetta korjata HE:n lakiehdotuksia. Muutama huomautus on silti tarpeen.

OKM:n mukaan varhaiskasvatuksen sisällyttäminen HE:n 2. lakiehdotukseen (15 §:n 1 momentti) selkeyttää TK:n oikeutta kerätä varhaiskasvatuksen henkilötietoja tiedonantovelvollisuuden nojalla. OKM kiinnittää kuitenkin huomiota HE:n perusteluihin ja antaa ymmärtää, että TK:n suora henkilö pohjainen tiedonkeruu-oikeus koskee myös tietoja, jotka eivät sisälly varhaiskasvatuksen Varda-tietovarantoon tallennettavaan tietosisältöön, vaan jotka ovat saatavilla suoraan muilta varhaiskasvatuksen tuottajilta kuin viranomaisilta.

- VM toteaa, että HE:ssä ehdotettu velvollisuus antaa tietoja TK:lle koskee vain valtion viranomaisia eikä sen ole tarkoituksaan mahdollistaa lakimääräistä tiedonkeruuta suoraan yksityisiltä varhaiskasvatuksen tuottajilta. TK hankkii siten edelleen varhaiskasvatusta koskevat tietonsa Opetushallituksen (OPH) varhaiskasvatuksen Varda-tietovarannosta ja Ahvenanmaan tilastoviranomaiselta (ÅSUB). Tulevaisuudessa voi kuitenkin olla tarpeen saada tietoja esim. toimipaikkatasolla.
- Jos lakisääteisen tiedonkeruu-oikeuden olisi tarkoitus koskea myös tietoja, jotka saadaan suoraan yksityisiltä varhaiskasvatuksen tuottajilta, tulisi tämän VM:n mielestä ensisijaisesti tapahtua OPH:n kautta eikä TK:n roolia tai tilastolakia muuttamalla. Tiedonkeruun laajentamiseen yksityisen sektorin varhaiskasvatusyrityksiin ei VM:n käsityksen mukaan voida henkilötietojen suojan vuoksi soveltaa HE:ssä ehdotettua tilastolain 12 §:n poikkeusta julkisuuslaista. Tämän vuoksi konkreettinen etenemisvaihtoehto nopeammalla aikataululla olisi selvittää edellytyksiä edellä liitteessä 1 kuvattuun sopimuserusteiseen tiedonsaantiin, kuten esim. kaupan keskusliikkeiden kanssa.

OKM:n mukaan HE:n tavoite edistää tutkimuskäyttöä mahdollisimman tasapuolisesti on erityisen tärkeä, jotta eri alojen tutkijoilla on yhtäläiset mahdollisuudet hyödyntää aineistoja tutkimuksessaan. Tutkija- ja aineistopalvelussa säädettävä valtioneuvoston etusija käyttö lupapäätösten käsittelyssä käytännössä tulisi kuvata selvärajaisemmin, jotta tavoite tiedon pitämisestä mahdollisimman tasapuolisesti ja ilman aiheutonta viivytystä tutkija- ja viranomaisyhteisön sekä muiden tiedontarvitsijoiden saatavilla toteutuisi.

- VM toteaa, että HE:n kantavia ajatuksia on ollut vahvistaa Eduskunnan tiedonsaantia. Etusijan tarkoitus on vastata PeV:n esittämiin näkökohtiin eduskunnan tiedonsaantioikeuden turvaamisesta (PeVL 30/2020 vp). VM:n tulkinta on, että jos valtioneuvosto on samassa asemassa kuin muut tiedontarvitsijat, PeV:n asettamia edellytyksiä ei voida toteuttaa ainakaan TK:n kautta. HE:tä valmisteltaessa etusijan vaikutusta mm. tutkimuslaitosten toimintaan on tietoisesti pyritty välttämään.

OKM:lle jää epäselväksi, miksi HE:n taustatöissä korostuu Findatan käytänteet tai sen oikeudellinen asema. TK-lakia ei ole OKM:n mukaan tarvetta sitoa lain tasolla toisiolakiin²¹ eikä HE myöskään sisällä muutoksia toisiolakiin. OKM ei pidä HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 1 momentin mukaista lakiviittausta tarpeellisenä.

- VM toteaa, että kysymyksessä on sängen tavanomainen informatiivinen säädösviittaus, joka on tarpeen sen vuoksi, että toisiolakia on osittain käytetty HE:tä valmisteltaessa verrokkina.

OKM:n mukaan HE:ssä on myös paikoin epäselvää terminologiaa ja tiettyjä epäselviä muotoiluja, jotka vaikeuttavat lainsäätäjän tarkoituksen ymmärtämistä ja vaikeuttavat lain tulkintaa.

- VM toteaa, että lausuntokierros HE-luonnoksesta oli laaja, koska julkisen hallinnon sidosryhmiä on paljon ja niihin sovelletaan eri säädöksiä. HE:ssä on jouduttu käyttämään paljon spesifisiä ilmaisuja.

²¹ Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä, 552/2019.

OKM:n mukaan HE:n terminologia tulisi tehdä yhteensopivaksi arkistolainsäädännön kokonaisuudistuksen kanssa. Esim. HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 6 momentissa käytetään ilmaisua ”tietojen säilyttäminen pysyvästi”, vaikka uudistettavassa arkistolaissa pysyvän säilyttämisen käsite on korvattu arkistoinnilla.

- VM toteaa, että arkistolainsäädännön uudistus on valmisteilla OKM:ssä (HE s. 71). Termistön yhteensovittaminen on tarkoituksenmukaisinta käsitellä siinä yhteydessä. Muutettavaksi ehdotettavassa laissa ei ole suositeltavaa ennakoida vasta valmisteilla olevan lain käsitteitä.

OKM kiinnittää huomiota siihen, että tutkija- ja aineistopalvelu on HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 1 momentissa suunnattu ”yliopistoissa, korkeakouluissa ja ammattikorkeakouluissa - -toimiville tutkijoille”. Kolmijako yliopistoihin, korkeakouluihin ja ammattikorkeakouluihin jättää epäselväksi, mihin toimijoihin korkeakoulun käsitteellä viitataan. OKM viittaa yliopistolaissa (558/2009) lueteltuihin yliopistoihin sekä asetukseen korkeakoulututkintojen järjestelmästä (464/1998), jossa Maanpuolustuskorkeakoulu rinnastetaan yliopistoksi ja ammattikorkeakoulut (ml. sisäministeriön alainen Poliisiammattikorkeakoulu) korkeakouluihin. Lisäksi OKM:n mukaan olisi selkeää erotella toisistaan ministeriöiden alaiset tutkimuslaitokset sekä muut tutkimuslaitokset, jotka ovat pääosin yksityisiä, mutta joiden joukossa on myös julkisten toimijoiden tutkimuslaitoksia, esim. Kelan tai Suomen Pankin tutkimustoiminta.

- VM toteaa, että käytetyillä ilmaisuilla on pedagoginen funktio. Useat korkeakoulut ja ammattikorkeakoulut käyttävät nimessään kyseistä termiä, vaikka ne OKM:n hallinnonalan sääntelyssä on ryhmitelty toisin. Sanamuodon muutosehdotuksessa on otettu huomioon prof. Mäenpään lausunto ja siihen sisältynyt säännösehdoitus. Eduskunnan alaisen hallinnon (Kela, Suomen Pankki) sääntelyä on HE:ssä pyritty välttämään.

OKM:n mukaan HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n perusteluissa mainittu käsite 'freelance-tutkija' kaipaasi enemmän selvennystä, vaikka tutkijoiden yhdenvertainen ja tasapuolinen kohtelu onkin kannatettavaa. Tutkijat eivät välttämättä ole palkkasuhteessa mihinkään tutkimusorganisaatioon, mutta tutkimusta tehdään yleensä jonkinlaisessa affiliaatio-suhteessa tutkimusorganisaatioon, jolloin 'freelance' etuliite on omiaan sekoittamaan, mitä kyseisellä kohdalla tarkoitetaan.

- VM toteaa, että HE-perusteluissa (s. 56) mainitaan *freelance*-ilmaisun ohella affiliaatio-suhteesta. Kysymys on esimerkistä, jonka käytännön tulkinta jää TK:n vastuulle.

OKM:n mukaan HE ei tuo ratkaisua eikä muutosta suurimmaksi tunnistettuun ongelmaan eli käyttöluopakemusten käsittelyaikoihin ja aineiston käyttöön saamiseen.

- VM toteaa pitävänsä tätä käytännössä TK:n sisäisessä resursoinnissa sekä VM:n ja TK:n välisessä tulosoajauksessa käsiteltävänä asiana. HE:ssä ehdotetut lainmuutokset antavat TK:lle aiempaa paremmat ja nopeammat mahdollisuudet tuottaa valmisaineistoja, joiden luovuttaminen on huomattavasti muun tilastoaineiston räätälöimistä nopeampaa. Käsittelyaikojen venyminen voi johtua myös seikoista, joihin TK ei voi vaikuttaa, kuten siitä, että hankkeissa on muiden viranomaisten aineistoja, jolloin käyttöluvan käsittelyä ei voida edistää ennen ulkopuolisen luvan saamista. Valmisaineistojen kehittäminen ja ylläpito edellyttävät myös nykyistä laajempia resursseja.

OKM kritisoi lausunnossaan myös epäsuoran tunnistamisen tulkintaa ja katsoo TK:n (sen varmistamiseksi, ettei yksinkertaisilla laskutoimituksilla voida selvittää raportilta tarkkaa havaintojen määrää) toteuttamien salaustoimenpiteiden heikentävän tietojen käytettävyyttä (esim. alle viiden havaintoyksikön solujen kätkeminen koulutuksen tiedoista, vaikka kysymys ei useinkaan ole arkaluonteisesta tiedosta. OKM viittaa myös julkaisuunsa 2021:42, jota HE:ssä käsitellään toisilain yhteydessä (s. 70).

- VM toteaa, että TK:n tulkinta perustuu (i) suoran ja epäsuoran tunnistamisen määritelmiin EU:n tilastoasetuksen 3 artiklan 9 ja 10 kohdassa sekä (ii) tilastolain 13 §:ään ja sen perusteluihin.

TK:n lausunto 25.10.2022 ei VM:n käsityksen mukaan anna aihetta korjata HE:n lakiehdotuksia.

VATT:n lausunto 25.10.2022 on VM:n käsityksen mukaan otettu kattavasti huomioon TaVL:ssa 49/2022 vp, jota kommentoidaan jäljempänä. Muutama huomautus on silti tarpeen.

VATT:n mukaan monet TK:n tutkimusaineistot ovat useita vuosia vanhoja, mikä on mm. estänyt tai vaikeuttanut suhteellisen tuoreiden lakimuutosten vaikutusarvioiden tekemistä. Tällöin tuoreemmat tiedot on jouduttu usein erikseen keräämään muilta rekisteriviranomaisilta yksittäistä tutkimushanketta varten silloinkin, kun samat tiedot ovat myöhemmin tulleet osaksi TK:n valmisaineistoja. Tämä on hidastanut tutkimushankkeiden etenemistä ja aiheuttanut turhia lisäkustannuksia yhteiskunnalle.

- VM yhtyy VATT:n käsitykseen ja on TaVL 49/2022 vp päätösesityksen mukaisesti luonnostellut muutosehdotuksen HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 3 momentin täsmentämiseksi.

VATT:n mukaan aineistojen luovuttamisen tutkimuskäyttöön ei pitäisi olla sidoksissa mihinkään julkistukseen, vaan aineisto tulisi luovuttaa viiveettä tutkimuskäyttöön heti sen jälkeen, kun TK on saanut aineiston haltuunsa. Tutkimustyö on hidasta puuhaa ja aineiston analyysi vie tyypillisesti useita kuukausia ennen kuin sen perusteella voidaan julkaista ensimmäisiä tutkimustuloksia. Siksi aineistot olisi syytä saada tutkimuskäyttöön jo ennen kuin aineiston luovuttaja on tehnyt aineistosta julkistuksia. Tarvittaessa voitaisiin sopia, ettei tutkimustuloksia saa julkaista ennen kuin aineiston luovuttaja on julkaissut tietoja aineistosta, jos aineiston luovuttaja näin vaatii.

- VM yhtyy VATT:n käsitykseen ja on TaVL 49/2022 vp päätösesityksen mukaisesti luonnostellut muutosehdotuksen HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 3 momentin täsmentämiseksi.

TaVL:ssa 49/2022 vp ehdotetaan harkittavaksi, että aineisto voitaisiin luovuttaa viiveettä tutkimuskäyttöön heti sen jälkeen, kun TK on saanut aineiston haltuunsa kuitenkin siten, että luovutettuja tietoja ei saisi ilman aineiston TK:lle luovuttaneen viranomaisen suostumusta julkaista ennen kuin aineiston luovuttanut viranomainen itse on julkaissut tietoja aineistosta.

- VM yhtyy TaVL:n päätösesitykseen ja on luonnostellut muutosehdotuksen HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 3 momentin täsmentämiseksi.

TaVL 49/2022 vp kiirehtii muun tietopohjaista päätöksentekoa edistävän sekä erityisesti Datahuonetta koskevan erityissääntelyn valmistelua ja pitää tärkeänä TK:n roolin vahvistamista laadukkaana tiedon tuottamisessa. VM:n käsityksen mukaan TaVL ei tältä osin anna enemmälti aihetta tarkentaa HE:n lakiehdotuksia. On riittävää seurata Datahuoneen toiminnan aloittamista ja tarvittaessa palata asiaan lakiin Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta (27/1990) valmisteilla olevan muutoksen yhteydessä (HE s. 49-50).

Kansallisarkiston lausunto 28.10.2022 ei VM:n käsityksen mukaan anna aihetta korjata HE:n lakiehdotuksia. Muutama huomautus on silti tarpeen.

- VM yhtyy Kansallisarkiston käsitykseen TK:sta merkittävänä tutkimusinfrastruktuurin toimijana ja myös siihen, että keskitettyjen kansallisten tutkimuspalvelujen ylläpidon rahoittaminen on tärkeä kysymys. TK:n tutkija- ja aineistopalvelu sekä TK:n tietovarannot ovat myös VM:n käsityksen mukaan osa tutkimusinfrastruktuurin kansallista kokonaisuutta.
- EU:n datahallintosäädöksen (*Data Governance Act*) kansallista täytäntöönpanoa valmistellaan VM:ssä erillisenä esityksenä (HE s. 18-19 ja s. 71). Kansallisarkiston näkökohdat on VM:n käsityksen mukaan tarkoituksenmukaista käsitellä siinä yhteydessä.
- VM toteaa, että arkistolainsäädännön uudistus on valmisteilla OKM:ssä (HE s. 71). Kansallisarkiston näkökohdat arkistoidun digitaalisen tietoaineiston tutkimuskäytöstä on tarkoituksenmukaisinta käsitellä siinä yhteydessä. Muutettavaksi ehdotettavassa laissa ei myöskään ole suositeltavaa ennakoida vasta valmisteilla olevan lain käsitteitä.

Tietosuoja-valtuutetun toimisto (TSV) toistaa 28.10.2022 lausunnossaan sellaisenaan uudelleen aikaisemmin PeV:lle antamansa lausunnon. TSV:n lausunto on yhdessä muiden PeV:lle annettujen asiantuntijalausunto-

jen kanssa käsitelty VM:n alustavissa kommentteissa 24.10.2022 ja yhdessä muiden HaV:lle annettujen asiantuntijalausuntojen kanssa vastineessa 15.11.2022, joissa ehdotettiin korjauksia HE:n lakiehdotuksiin PeVL 52/2022 vp ja TaVL 49/2022 vp johdosta. VM:n käsityksen mukaan TSV:n lausunto ei anna näistä syistä aihetta enemmälti korjata HE:n lakiehdotuksia.

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) lausunto 28.10.2022 ei VM:n käsityksen mukaan anna alla todettua enemmälti aihetta korjata HE:n lakiehdotuksia. Muutama huomautus on silti tarpeen.

- (i) STM pitää tärkeänä, että räätälöitävien aineistojen tietopyyntöjen käsittelyajat ovat kohtuulliset. VM toteaa, että tämä on ollut myös HE:ssä yhtenä tavoitteena.
- (ii) STM suhtautuu varauksella valtioneuvoston käyttölujarahakemusten etusijaan eikä pidä sitä vähäisenä poikkeuksena viranomaisten tasapuolisesta kohtelusta. VM toteaa, että yksi HE:n kantavista ajatuksista on ollut vahvistaa Eduskunnan tiedonsaantia. Etusijan tarkoitus on vastata PeV:n esittämiin näkökohtiin eduskunnan tiedonsaantioikeuden turvaamisesta (PeVL 30/2020 vp). VM:n tulkinta on, että jos valtioneuvosto on samassa asemassa kuin muut tiedontarvitsijat, PeV:n asettamia edellytyksiä ei voida toteuttaa ainakaan TK:n kautta. Kriitikki siitä, onko etusija vähäinen poikkeus viranomaisten tasapuolisesta kohtelusta, liittyy kuitenkin HE:n perusteluihin eikä lakiehdotukseen. HE:tä valmisteltaessa etusijan vaikutusta esim. tutkimuslaitosten toimintaan on tietoisesti pyritty välttämään. VM yhtyy STM:n kommenttiin lainmuutoksen vaikutusten seurannan tarpeesta.
- (iii) STM pohtii TK:n vastaanottamien muiden rekisterinpitäjien tietojen säilyttämistä ja katsoo asiasta tarpeelliseksi säätää laissa. VM yhtyy STM:n käsitykseen ja on vastineessaan HaV:lle luonnostellut muutosehdotuksen HE:n 1. lakiehdotuksen 2 a §:n 6 momentin täsmentämiseksi.

Tutkimuslaitosten yhteenliittymän (Tulanet) lausunto 28.10.2022 ei VM:n käsityksen mukaan anna aihetta korjata HE:n lakiehdotuksia. Muutama huomautus on silti tarpeen.

- Tulanet toivoo käyttölujarahakemusten kiireellisuuden objektiivista ja läpinäkyvää arviointia sen varmistamiseksi, ettei tutkija- ja aineistopalvelu tarpeettomasti kuormitu kiireellisistä pyynnöistä ja että sen palvelukyky myös muille tiedontarvitsijoille säilyy. VM yhtyy tähän käsitykseen mutta toteaa kuitenkin pitävänsä tätä käytännössä TK:n sisäisessä resursoinnissa sekä VM:n ja TK:n välisessä tulosohtauksessa käsiteltävänä asiana.
- Tulanet korostaa HE:n perustelujen mukaisesti, ettei valtioneuvoston ja sen ministeriöiden käyttölujarahakemuksilla tule olla etusijaa mihinkään valtion tutkimuslaitokseen nähden - siitä huolimatta, että muutamilla laitoksilla on viranomaistehtäviä tutkimustoiminnan ohella. VM yhtyy tähän käsitykseen ja toteaa, että tämä on ollut myös HE:ssä tarkoituksena.
- Tulanet ehdottaa, että ensisijaisena käytäntönä olisi julkaista tällaiset aineistot esim. julkisina ennakotietoina samalla, kun vastataan yksittäiseen käyttölujarahakemukseen, jotta tasapuolinen tiedonsaantioikeus tietoihin toteutuu. VM yhtyy tähän käsitykseen ja toteaa pitävänsä tätä käytännössä TK:n sisäisessä resursoinnissa sekä VM:n ja TK:n välisessä tulosohtauksessa käsiteltävänä asiana. Menettely ennakotietojen julkistamiseksi on jo nykyisin käytössä.

OM:n lausunto 8.11.2022 käsittelee samoja kysymyksiä, joihin PeVL 52/2022 vp otti jo kantaa. Lausunto on yhdessä muiden HaV:lle annettujen asiantuntijalausuntojen kanssa otettu huomioon VM:n vastineessa HaV:lle 15.11.2022. VM:n käsityksen mukaan OM:n lausunto ei anna enemmälti aihetta huomautuksiin.

Prof. Mäenpään lausunto 8.11. ja siihen sisältyneet säännösehdotukset on VM:n käsityksen mukaan otettu huolellisesti ja laajasti huomioon HaV:lle 15.11. toimitettuun VM:n vastineeseen sisältyvissä ehdotuksissa HE:n lakiehdotusten muuttamiseksi.

LIITE 3 Muutosehdotukset HE:n 1. lakiehdotukseen (2 a §) ja HE:n 2. lakiehdotukseen (18 §)

1. Laki tilastokeskuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään tilastokeskuksesta annettuun lakiin (48/1992) uusi 2 a ja 2 b § seuraavasti:

2 a §

Tilastokeskuksen tehtävänä on 2 §:ssä säädetyn lisäksi ylläpitää, kehittää ja parantaa tilastojen ja tietoi-
neistojen tuottamiseen ja jakeluun liittyviä palveluja tieteellisen tutkimuksen ja yhteiskuntaoloja koskevien
tilastollisten selvitysten edistämistä varten (tutkija- ja aineistopalvelu). Tutkija- ja aineistopalvelu on tarkoi-
tettu edistämään tieteellistä tutkimusta ja yhteiskuntaoloja koskevien [POIST: kuvaavien] tilastollisten selvi-
tysten tuottamista [POIST: tuottamiseen] erityisesti [POIST: ja]²² yliopistoissa, korkeakouluissa, ammattikor-
keakouluissa, tutkimuslaitoksissa ja ajatuspajoissa sekä vastaamaan muissa tutkimusta tekevissä organisaa-
tioissa toimivien tutkijoiden tietoaineistotarpeisiin [POIST: vastaamiseen] ilman aiheetonta viivytystä, tieto-
turvallisessa käsittely-ympäristössä, ajantasaisella aineistolla ja mahdollisimman tasapuolisella tavalla.

UUSI MOMENTTI, JOSSA ENSIMMÄINEN VIRKE ON SIIRRETTY 1 MOMENTIN LOPUSTA: Sosiaali- ja terveys-
tietojen luovuttamisesta tutkimus- ja tilastokäyttöön säädetään sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta
käytöstä annetussa laissa (552/2019). **TOINEN VIRKE ON SIIRRETTY 4 MOMENTIN ALUSTA:** Tilastokeskuksen
tilastointitarkoituksiin kerättyjen tietojen luovuttamisesta säädetään tilastolain (280/2004) 13 §:ssä. **KOL-
MAS VIRKE ON UUSI:** Tässä laissa käyttöluvalla tarkoitetaan tilastoviranomaisen päätöstä luovuttaa salassa
pidettäviä tietoja tilastolain 13 §:n nojalla.

Käyttölupahakemus on hyväksyttävä, jollei sen epäämiseen ole yleisestä järjestyksestä, valtakunnan turval-
lisuudesta tai laissa säädetystä salassapitovelvollisuudesta johtuvaa taikka muuta painavaa syytä.²³ Valtio-
neuvoston tai sen ministeriön kiireelliseksi ilmoittama käyttölupahakemus on [POIST: kuitenkin asetettava
valtioneuvoston alaisen hallinnon viranomaisen käyttölupahakemuksen edelle ja] käsiteltävä ennen valtio-
neuvoston alaisen hallinnon viranomaisen [POIST: käyttölupahakemuksen] käyttölupahakemusta. [POIST:
toteutettava]²⁴ Jos käyttö lupa myönnetään, se on toteutettava ilman aiheetonta viivytystä. **UUSI VIRKE:**
Käyttölupaa koskevaa hakemusta harkittaessa on huolehdittava siitä, että tieteellisen tutkimuksen vapaus
turvataan.

Tilastointitarkoitukseen kerätyn hallinnollisen rekisterin tiedot voidaan luovuttaa [POIST: Hallinnolliseen
rekisteriin perustuvan tilaston julkaisemattomuus ei ole este tai aiheellinen viivytys tilastoinnissa käytettä-
vän hallinnollisen rekisteriaineiston luovuttamiseen] tutkija- ja aineistopalveluun ilman aiheetonta viivy-
tystä jo ennen kuin tilasto on julkaistu,²⁵ ellei tiedon luovuttaminen muulla kuin tilastolain [POIST:
(280/2004)] 13 §:ssä säädetyllä tavalla riko tilastosalaisuutta tai olennaisella tavalla ja perusteettomasti
vaaranna muiden tiedontarvitsijoiden tasapuolista kohtelua. Tilastolaissa tarkoitettu tilastoviranomainen
päättää rekisterinpitäjänä aina tilastointitarkoitukseen kerätyn aineiston luovutuksesta. Luovutettuja tie-
toja ei saa ilman aineiston tilastokeskukselle luovuttaneen viranomaisen suostumusta julkaista ennen kuin
aineiston luovuttanut viranomainen itse on julkaissut tietoja aineistosta.

²² PeVL 52/2022 vp kohdat 11, 12, 13, 16, 21 ja 22.

²³ PeVL 52/2022 vp kohdat 11, 12, 13, 16, 21 ja 22.

²⁴ PeVL 52/2022 vp kohta 28.

²⁵ PeVL 52/2022 vp kohta 27.

Tilastokeskus voi lisäksi salassapitosäännösten estämättä ottaa vastaan, koostaa ja säilyttää tutkija- ja aineistopalvelua varten sellaisia välttämättömiä tietoja, joita luovutetaan julkisuuslain 28 §:n perusteella valmisaineistojen muodostamiseen, tieteelliseen tutkimukseen tai yhteiskuntaoloja kuvaavien tilastollisten selvitysten tekemiseen. Tutkija- ja aineistopalvelua varten vastaanotetut tiedot luovutetaan aineiston omistajan tai rekisterinpitäjän päätöksellä. [POIST: Edellä 1 momentissa tarkoitettu käyttölupahakemus voidaan evätä painavasta syystä].²⁶

Tilastokeskus voi luovuttaa tilastointitarkoitukseen kerättyjä tietoja sekä tutkija- ja aineistopalvelua varten vastaanotettuja tietoja [POIST: tutkimus- ja selvityskäyttöön] tieteellistä tutkimusta ja yhteiskuntaoloja koskevia tilastollisia selvityksiä varten. [POIST: Tilastointitarkoitukseen kerätyt tiedot tulee luovuttaa ilman aiheetonta viivytystä jo ennen kuin tilasto on julkaistu.]

[POIST: Tilastokeskus päättää henkilötietojen käsittelijänä muiden rekisterinpitäjien lukuun tutkija- ja aineistopalvelua varten yksittäisiin toimeksiantoihin vastaanottamiensa muiden rekisterinpitäjien tietojen säilyttämisestä.] Tilastokeskus päättää rekisterinpitäjänä tuottamiensa valmisaineistojen säilyttämisestä. Tilastokeskus voi säilyttää tiedot niin kauan kuin ne ovat tarpeen tutkimuksen tekemiseksi ja sen tulosten asianmukaisuuden varmistamiseksi.²⁷ Kansallisarkisto päättää tietojen säilyttämisestä pysyvästi.

2 b §

Tilastokeskus kokoaa ja käsittelee sekä pseudonymisoi tai anonymisoi myöntämässään käyttöluvassa määritellyn aineiston luvansaajan käsiteltäväksi. Jos käyttöluvan on myöntänyt muu rekisterinpitäjä omissa rekistereissään oleviin tietoihin ja tiedot luovutetaan käytettäväksi tutkija- ja aineistopalvelussa, rekisterinpitäjän on toimitettava lupa ja siihen liittyvä tietoaineisto Tilastokeskukselle, joka yhdistää ja pseudonymisoi aineiston käyttöluvan mukaisesti käytettäväksi.

Tilastokeskuksen on säilytettävä kuvaus luovuttamiensa tietoaineistojen ja koostamiensa tilastotietojen muodostamisesta, käyttämistään pseudonymisointi- ja anonymisointimenetelmistä sekä luovutetuista lopputuloksista.

Jos tietoja luovutetaan samalle käyttäjälle usean eri tutkimussuunnitelman perusteella pseudonymisoituna, eri aineistojen yhdistäminen tutkija- ja aineistopalvelussa on estettävä.

Tilastokeskus voi muodostaa valmisaineistoja tilastointitarkoitukseen keräämistään sekä muun rekisterinpitäjän päätöksellä tutkija- ja aineistopalvelua varten vastaanottamistaan tiedoista. Tilastokeskus päättää tietojen luovuttamisesta ja käyttöoikeuden antamisesta valmisaineistoihin, jotka on muodostettu tilastointitarkoitukseen kerätyistä tiedoista tai muun rekisterinpitäjän päätöksellä tutkija- ja aineistopalvelua varten vastaanotetuista tiedoista. Tilastokeskus raportoi valmisaineistojen käyttäjien tiedot alkuperäiselle rekisterinpitäjälle vuosittain. Tilastokeskus voi käyttölupapäätösten mukaisesti avata käyttöoikeuden valmisaineistoihin tai poimia käyttölupapäätöksen mukaiset tarvittavat tiedot valmisaineistoista.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2. Laki tilastolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

²⁶ PeVL 52/2022 vp kohdat 11, 12, 13, 16, 21 ja 22.

²⁷ PeVL 52/2022 vp kohta 8.

muutetaan tilastolain (280/2004) 1 §:n 2 momentti, 12 §:n 1 momentti, 13 §:n 5 momentti, 14 §:n 2 momentti, 15 §:n 1, 4 ja 7 momentti ja 18 §:n 5 momentti, sellaisina kuin niistä 1 §:n 2 momentti, 12 §:n 1 momentti ja 14 §:n 2 momentti ovat laissa 16/2020 sekä 13 §:n 5 momentti ja 15 §:n 1, 4 ja 7 momentti laissa 361/2013 seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

Tilastotarkoituksiin kerättävien tietojen käsittelyyn sovelletaan luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus), tietosuojalakea (1050/2018) sekä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999), jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä.

12 §

Tietojen salassapito ja julkisuus

Tilastointitarkoituksia varten annettujen tietojen julkisuudesta ja salassapidosta sekä tietoja koskevasta vaihtolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa. Mainitun lain 24 §:n 1 momentin 16 kohtaa ei kuitenkaan sovelleta tilastoja laativan viranomaisen hallussa oleviin tietoihin, jotka kuvaavat valtion, kunnan, kuntayhtymän, hyvinvointialueen tai hyvinvointiyhtymän viranomaisten taikka valtion liikelaitosten toimintaa, tehtäviä tai julkisten palvelujen tuottamista, eikä tämän lain 18 §:ssä tarkoitettuja yrityksiä ja yhteisöjä koskeviin tietoihin.

13 §

Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen

Mitä 1–4 momentissa säädetään, ei estä tietojen antamista takaisin alkuperäisessä tietosisällössä sille viranomaiselle tai muulle tiedonantajalle, joka on toimittanut tietoaaineiston tilastoviranomaiselle.

14 §

Tilastokeskuksen oikeus kerätä tietoja tiedonantovelvollisuuden nojalla

Kuntien, kuntayhtymien, hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien viranomaiset ovat velvollisia antamaan salassapitosäännösten estämättä Tilastokeskukselle tilastojen laatimisen kannalta välttämättömät tiedot niiden taloudesta, hyödykkeistä, toiminnan sijainnista, henkilöstöstä ja muista toiminnan edellyttämistä voimavaroista.

15 §

Tilastokeskuksen oikeus kerätä henkilötietoja tiedonantovelvollisuuden nojalla

Valtion viranomaiset ovat velvollisia antamaan salassapitosäännösten estämättä Tilastokeskukselle tilastojen laatimisen kannalta välttämättömät henkilötiedot, jotka kuvaavat henkilön:

- 1) sosioekonomisia ja demografisia ominaisuuksia mukaan lukien henkilön etninen alkuperä ja uskonto;
- 2) asumis- ja muita elinoloja;
- 3) tuloja, sosiaalietuksia, maksuja, velkoja, varallisuutta, omistamaa ja hallitsemaa omaisuutta sekä muuta taloudellista asemaa;
- 4) elinkeinon- tai ammatinharjoittamista;
- 5) varhaiskasvatusta ja koulutusta sekä työllistymistä ja työoloja;
- 6) liikenneonnettomuuksiin ja tapaturmiin osallisuutta sekä niiden syitä ja seurauksia;
- 7) saamia rangaistuksia ja joutumista rikoksen kohteeksi;

- 8) saamaa oikeusapua, asioiden käsittelyä tuomioistuinlaitoksessa sekä ulosotto- tai muussa täytäntöönpanoviranomaisessa;
- 9) käyttämiä poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin palveluja sekä näiden viranomaisten toiminnan kohteena olemista;
- 10) ehdokkuutta vaaleissa ja muuta yhteiskunnallista toimintaa.

Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos ja Keva ovat velvollisia antamaan salassapitosäännösten estämättä Tilastokeskukselle hallussaan olevat välttämättömät henkilötiedot vakuutettujen ammatista, palvelussuhteesta ja maksetuista etuuksista sekä Kansaneläkelaitos lisäksi yhteystiedoista.

Arkaluonteisia henkilötietoja saa sen lisäksi, mitä 1 momentin 1, 3, 7, 9 ja 10 kohdassa säädetään, kerätä tiedonantajilta vain, jos arkaluonteinen tieto on vaikuttanut välittömästi varhaiskasvatuksen, koulutuksen, etuuden tai palvelun saantiin tai sen muotoon taikka se ilmenee välillisesti varhaiskasvatuksen, koulutuksen, etuuden tai palvelun saantia tai viranomaisen päätöstä tai liikenneonnettomuuden tai tapaturman syitä ja seurauksia koskevista tiedoista.

18 §

Yrityksiä ja yhteisöjä koskevien tietojen julkisuus

Jokaisella on oikeus saada rekisteristä tietoja kopiona tai sähköisessä muodossa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 16 §:n 3 momentissa säädetyn estämättä. **[POIST: Rekisteröidyn oikeudesta kieltää itseään koskevien tietojen käsittely säädetään yleisen tietosuoja-asetuksen 21 artiklassa. Rekisteriin merkittyjen henkilötietojen käsittelystä säädetään yleisen tietosuoja-asetuksen lisäksi tietosuojalaissa.]** **[POIST: Oikeuteen saada tieto ja muuhun henkilötietojen luovuttamiseen viranomaisen henkilörekisteristä sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta säädetään.]** **Oikeudesta saada tieto ja muusta henkilötietojen luovuttamisesta viranomaisen henkilörekisteristä säädetään tietosuojalain (1050/2018) 28 §:ssä. Muilta osin, jollei tässä laissa toisin säädetä, henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annettua lakia (1054/2018) sekä julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettua lakia (906/2019).**²⁸

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

²⁸ PeVL 52/2022 vp kohta 26.